

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru – Program rozvoja európskeho obranného priemyslu

[COM(2017) 294 final]

(2018/C 129/08)

Spravodajca: **Antonello PEZZINI**Pomocný spravodajca: **Éric BRUNE**

Konzultácia	7. 6. 2017
Právny základ	článok 304 Zmluvy o fungovaní Európskej únie
Príslušný orgán	poradná komisia pre priemyselné zmeny (CCMI)
Prijaté v CCMI	16. 11. 2017
Prijaté v pléne	7. 12. 2017
Plenárne zasadnutie č.	530
Výsledok hlasovania (za/proti/zdržalo sa)	133/2/5

1. Závbery a odporúčania

1.1. Európsky hospodársky a sociálny výbor dôrazne podporuje spustenie Programu rozvoja európskeho obranného priemyslu (EDIDP) s cieľom vytvoriť spoločný, integrovaný, ineteroperatívny obranný systém, ktorý je vzhľadom na súčasnú geopolitickú situáciu naliehavejší než kedykoľvek predtým, a tým zvýšiť strategickú nezávislosť Európy v obrannom ⁽¹⁾ priemysle a vytvoriť silnú spoločnú priemyselnú a technologickú základňu.

1.2. EHSV považuje za zásadný nový prístup, ktorý považuje rámec stálej štruktúrovanej spolupráce (CPS\PESCO) za hlavný nástroj Lisabonskej zmluvy, schopný pôsobiť ako politický inkubátor na vybudovanie európskej obrany a podnietenie ochoty a záväzkov členských štátov v súlade s článkom 42 ods. 6 a článkom 46 Zmluvy o Európskej únii a s protokolom č. 10 Zmluvy.

1.3. Výbor sa domnieva, že iba „inkluzívna a ambiciózna“ spolupráca schopná vytvoriť zoznam kritérií a záväzkov ⁽²⁾ môže začať proces smerujúci k prekonaniu fragmentácie dopytu a ponuky a postupnému vytvoreniu otvoreného a transparentného európskeho trhu.

1.4. EHSV sa domnieva, že nariadenie EDIDP by malo byť včlenené do spoločnej priemyselnej strategickej vízie, ktorá umožní dospieť k úspešnej integrácii európskych výrobcov a používateľov z minimálne troch členských štátov do financovaných projektov a do nákupu tovaru a služieb.

1.5. EHSV dôrazne podporuje potrebu štruktúrovaného dialógu na európskej úrovni v súčinnosti a koordinácii s NATO ⁽³⁾, a Rady ministrov obrany, ktorá by mohla poskytnúť trvalé politické vedenie a fórum pre konzultácie a prijatie skutočne európskych rozhodnutí.

1.6. EHSV sa domnieva, že je nevyhnutné zabezpečiť riadenie EDIDP, ktoré dokáže definovať spoločné a konkrétne ciele prostredníctvom:

— poradného výboru zloženého z odborníkov z oblasti priemyslu pre výber priorít, ktoré budú zahrnuté do pracovného programu, a riadiaceho výboru so zastúpením členských štátov.

⁽¹⁾ Ú. v. EÚ C 288, 31.8.2017, s. 62.

⁽²⁾ Pozri Rada, 22. a 23. júna 2017.

⁽³⁾ Pozri Spoločné vyhlásenie z 8. júla 2016

1.7. Nariadenie musí zabezpečiť:

- dobrú geografickú vyváženosť medzi európskymi krajinami,
- značný podiel účasti malých podnikov,
- prekonanie nejistej situácie pracovníkov európskej obrannej technologickej a priemyselnej základne (EDTIB), aby sa potvrdila právoplatnosť financovania EÚ,
- dodržiavanie sociálnych a environmentálnych noriem, najmä pokiaľ ide o ekodizajn a bezpečnosť pri práci ⁽⁴⁾, s cieľom zabezpečiť zručnosti v tomto priemysle,
- všetky podniky EÚ bez ohľadu na svoje umiestnenie a veľkosť by mali mať transparentné príležitosti zúčastniť sa na programe EDIPD.

1.8. EHSV súhlasí s tým, že pôsobenie programu EDIPD by sa malo zamerať na vývoj produktov, služieb a prototypov.

1.9. EHSV sa domnieva, že predpokladom pre vytvorenie spoločného rámca európskej obrany je rozvoj **všeobecnej kultúry európskej obrany a bezpečnosti**, ktorej cieľom je dať európskemu občianstvu plný zmysel.

2. Úvod

Pokus o spoločnú európsku obranu je z historického hľadiska konštantnou, ale veľmi citlivou témou európskej integrácie.

2.1. Prvým pokusom bolo vytvorenie Európskeho obranného spoločenstva (EOS) v roku 1954, ktorý však skončil neúspechom 30. augusta 1954. Druhým pokusom bolo začiatok spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky v roku 2000, po ktorom nasledovalo vytvorenie Európskej obrannej agentúry EDA v roku 2004. Následným krokom bolo vypracovanie Globálnej stratégie EÚ (GSEÚ) ⁽⁵⁾, po ktorej nasledovalo Spoločné vyhlásenie EÚ – NATO z roku 2016 ⁽⁶⁾.

2.2. Ďalší rozvoj obranného priemyslu môže okrem značných výhod pre európske hospodárstvo predstavovať, ak bude riadený prezieravo, aj kľúčový prvok širšej a vhodnejšej vízie, ktorej cieľom bude vytvorenie skutočnej európskej obrany.

2.3. Pomalé, ale potrebné prekonanie národnej vízie obrany, ktorá je v rozpore okrem iného s prítomnosťou silných vojenských politických zoskupení vo svete a ktorá ukázala politickú nestabilitu a slabosť Európy pri veľkých svetových udalostiach, môže vhodne nadviazať na iniciatívu Parlamentu a Rady, ktorá je schopná prostredníctvom opatrení Komisie podporovať priemysel a európskeho trhu v oblasti obrany.

2.3.1. Európsky obranný priemysel – chápaný ako komplexné odvetvie, ktoré vyvíja, vyrába a dodáva tovar a služby ozbrojeným silám, polícii a bezpečnostným zložkám členských štátov EÚ – má osobitné charakteristiky vo viacerých ohľadoch: technologické zmeny zásadne menia povahu a charakter obrany a bezpečnosti, a majú významný dosah na európsky priemysel, počínajúc použitím veľkého množstva dát, napríklad pri vozidlách bez vodiča a zariadeniach bez obsluhy, až po umelú inteligenciu.

2.3.2. Z hľadiska európskeho hospodárstva predstavuje s obratom vo výške 100 miliárd EUR ročne a 1,4 milióna vysokokvalifikovaných zamestnancov ⁽⁷⁾ vedúci sektor Únie so silným vplyvom na ďalšie odvetvia, napríklad na odvetvia elektroniky, leteckej dopravy, stavby lodí, kozmického priestoru alebo technických textílií.

2.3.3. Z technologického hľadiska zvyšuje stála pozícia na čele technologického pokroku konkurencieschopnosť Únie, pretože vznikajú špičkové vedľajšie produkty, ktoré treba podporovať, aby bolo možné integrovať civilné technológie do zložitých systémov, ktoré sa prispôbia jednotlivých obranným špecifikám.

⁽⁴⁾ ISO 14000 a ISO 18000, ISO 14006 a ISO 45001, ISO 14006.

⁽⁵⁾ Európska únia, Shared Vision, Common Action: jún 2016 – https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_review_web.pdf.

⁽⁶⁾ Spoločné vyhlásenie, Varšava, 8. júla 2016, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm.

⁽⁷⁾ Aerospace and Defence Industries Association of Europe (Európska asociácia leteckého a kozmického priemyslu a obrany), 2017.

2.3.4. Z hľadiska vnútorného trhu bol trh s obrannými zariadeniami tradične vylúčený z procesu budovania jednotného európskeho trhu a zachovanie 27 trhov rozdelených národnými programami, bráni využívaniu úspor z rozsahu vo výrobe ⁽⁸⁾.

2.3.5. Z hľadiska dopytu závisí obranný sektor prevažne od dopytu jednotlivých členských štátov a od ich národných rozpočtov. V poslednom desaťročí sa znížili rozpočty na obranu v EÚ o približne 2 miliardy EUR ročne a členské štáty EÚ-27 investujú do obrany v priemere 1,32 % HDP.

2.3.6. Zo strategického hľadiska, ak má Európa zabezpečiť primeranú úroveň bezpečnosti svojich občanov a podnikov, zachovať územnú celistvosť svojich hraníc a prevziať na seba zodpovednosť vo svete, musí mať schopnosť dôveryhodnej obrany a dokázať zaručiť primeranú úroveň strategickej autonómie, ako aj technologický a priemyselný rozvoj so spoločnou európskou základňou.

2.4. Súčasná situácia môže tiež ohroziť schopnosť Európy čeliť novým výzvam v oblasti bezpečnosti vzhľadom na stále rýchlejšieho zastarávania zariadení a zvyšujúcich sa nákladov na vybavenie ⁽⁹⁾.

2.4.1. Investície do obrany európskeho priestoru ako celku predstavujú v súčasnosti menej než polovicu amerických investícií.

2.5. Európsky obranný priemysel síce dokázal aspoň čiastočne kompenzovať zníženie vnútorných objednávok vývozom a globalizoval výrobu a predaj, ale zachovanie rozdrobenosti obrannej politiky viedlo k neefektívnosti a slabinám, ktoré sú stále zjavnejšie, pokiaľ ide o:

- straty úspor z rozsahu,
- neustály nárast nákladov na vyrobenú jednotku,
- absencia hospodárskej súťaže medzi spoločnosťami v krajinách výroby,
- rozdielne technické a regulačné normy,
- pomalšie tempo inovácií,
- narastajúce technologické rozdiely voči vedúcim podnikom mimo EÚ,
- vysokú závislosť od zahraničných dodávateľov.

2.6. Táto situácia môže takisto znížiť schopnosť Európy čeliť novým výzvam, a to vzhľadom na relatívne nízke záväzky v oblasti výdavkov a nízku úroveň koordinácie vnútroštátnych politik.

2.6.1. Okrem toho 80 % verejného obstarávania v oblasti obrany zostáva na čisto národnej báze so zjavne duplicitnými nákladmi.

2.7. Ozbrojené sily európskych krajín dosiahli vysokú úroveň integrácie z prevádzkového hľadiska a dlhodobé skúsenosti so spoluprácou, ale zostávajú úplne oddelené v rámci 27 štruktúr s prísne vnútroštátnymi podpornými službami, aj keď čoraz viac využívajú rôzne typy iniciatív, ktoré patria pod hlavičku takzvaného „združovania a spoločného využívania“ ⁽¹⁰⁾.

2.8. V rôznych dokumentoch globálnej stratégie EÚ je stanovených päť konkrétnych cieľov, ktoré sú obzvlášť relevantné pre európsku obranu:

1. disponovať plnou škálou pozemných, leteckých, vzdušných a námorných vojenských spôsobilostí;
2. zabezpečiť technologické a priemyselné prostriedky na získanie a udržanie si vojenských spôsobilostí potrebných na nezávislé konanie;
3. investovať do diaľkovo pilotovaných lietadiel;

⁽⁸⁾ SWD(2017) 228 final, bod 2.2.

⁽⁹⁾ Pozri bod 9.

⁽¹⁰⁾ Pozri napríklad programy Eurofighter Thypoon alebo A400M.

4. investovať do satelitnej komunikácie a samostatného prístupu do kozmického priestoru, trvalého monitorovanie Zeme;
5. členským štátom zabezpečiť obranné spôsobilosti proti kybernetickým hrozbám a príslušnú pomoc.

2.9. Balík iniciatív, medzi ktoré patrí aj návrh nariadenia, ktorým sa zriaďuje Európsky program rozvoja sektora obrany a návrh na vytvorenie Európskeho fondu pre obranu s cieľom podporiť spoločné investovanie do výskumu a rozvoja technológií a materiálov, je zameraný na začatie procesu reformy v oblasti obrany a bezpečnosti s cieľom:

- posilniť spoluprácu medzi členskými štátmi a vytvoriť nové programy spolupráce,
- znížiť prekážky medzi vnútroštátnymi trhmi,
- pomôcť európskemu obrannému priemyslu zvýšiť svoju konkurencieschopnosť,
- podporiť súčinnosť medzi civilným a vojenským výskumom,
- určiť oblasti, ako sú napríklad energia, vesmír a technológie dvojakeho použitia, ktoré by mohli pomôcť zvýšiť obranyschopnosť Európy.

2.9.1. Na zvládnutie globálnych výziev tohto odvetvia je potrebné rozšíriť možnosti Európskej obrannej agentúry s cieľom určiť spoločné operačné oblasti, o ktorých budú rozhodovať členské štáty.

2.10. Európska rada 15. decembra 2016 vyzvala Komisiu, aby v prvom polroku 2017 predložila návrhy na vytvorenie európskeho obranného fondu, ktorého súčasťou by bola časť týkajúca sa spoločného rozvoja spôsobilostí, na ktorých by sa členské štáty dohodli⁽¹¹⁾. Európska rada na spoločnom zasadnutí Rady pre zahraničné veci a obranu v marci 2017 vo svojich záveroch vyzvala na zriadenie útvaru pre plánovanie a realizáciu (MPCC) a novej štruktúry s cieľom zlepšiť schopnosť EÚ reagovať rýchlejšie, účinnejšie a homogénnejšie.

2.11. Európska rada sa na svojom zasadnutí 22. – 23. júna 2017 dohodla, že je potrebné začať inkluzívnu a ambicióznou stálu štruktúrovanú spoluprácu (CPS/PESCO) prostredníctvom spoločného zoznamu spoločných kritérií a záväzkov, v plnom súlade s článkom 42 ods. 6 a článkom 46 Zmluvy o EÚ, ako aj s protokolom č. 10 k zmluve, v súlade s národnými plánmi obrany a príslušnými záväzkami, na ktorých sa príslušné členské štáty dohodli v rámci NATO a OSN⁽¹²⁾.

2.12. Parlament (EP) naďalej požadoval posilnenú spoluprácu medzi členskými štátmi EÚ v oblasti obrany, ako aj plné vykonávanie Lisabonskej zmluvy, pokiaľ ide o bezpečnosť a obranu. Európsky parlament vo svojom uznesení z 22. novembra 2016 o Európskej únii obrany⁽¹³⁾ vyzval Európsku radu, aby podporila postupné vymedzenie spoločnej obrannej politiky na úrovni Únie a poskytla ďalšie finančné zdroje na jej vykonávanie.

2.12.1. EP tiež zdôraznil, že je potrebné, aby európske krajiny mali k dispozícii spoľahlivé vojenské kapacity, a vyzval členské štáty, aby zintenzívnili svoje úsilie, pokiaľ ide o spoluprácu, a znovu vyzval na systematickú koordináciu vojenských požiadaviek v rámci harmonizovaného procesu plánovania koordinovaného s procesom obranného plánovania NATO⁽¹⁴⁾.

2.13. Výbor sa už niekoľkokrát vyjadril k obrannej politike⁽¹⁵⁾ a požadoval, aby sa vykonal „výrazný kvalitatívny pokrok v oblasti európskej obrannej spolupráce“, „keďže obranný priemysel a trh sú príliš roztrieštené“⁽¹⁶⁾.

⁽¹¹⁾ Závery Rady pre zahraničné veci z 15. novembra 2016.

⁽¹²⁾ Pozri poznámku pod čiarou č. 2.

⁽¹³⁾ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0435+0+DOC+XML+V0//SK>.

⁽¹⁴⁾ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0456+0+DOC+XML+V0//SK>.

⁽¹⁵⁾ Ú. v. EÚ C 288, 31.8.2017, s. 62; Ú. v. EÚ C 67, 6.3.2014, s. 125; Ú. v. EÚ C 299, 4.10.2012, s. 17; Ú. v. EÚ C 100, 30.4.2009, s. 114; Ú. v. EÚ C 100, 30.4.2009, s. 109.

⁽¹⁶⁾ Ú. v. EÚ C 288, 31.8.2017, s. 62.

3. Návrh Európskej komisie (EK)

3.1. EK navrhuje ustanoviť Program rozvoja európskeho obranného priemyslu s rozpočtom 500 miliónov EUR na obdobie od 1. januára 2019 do 31. decembra 2020. Jeho ciele sú:

- zlepšiť konkurencieschopnosť a inovačnú kapacitu obranného priemyslu EÚ prostredníctvom podpory činností vo fáze vývoja a všetkých foriem inovácie,
- optimalizovať spoluprácu medzi podnikmi v oblasti rozvoja produktov a technológií,
- podporovať výskum a vývoj hlavne v rámci rozvoja výsledkov výskumu,
- podnietiť spoluprácu medzi podnikmi s cieľom znížiť duplicitu a rozptyl a vytvárať úspory z rozsahu.

3.2. Finančný príspevok Únie má podobu grantov, finančných nástrojov alebo verejného obstarávania na podporu koncepcie, stanovenia technických špecifikácií, vývoj prototypov a testovanie, kvalifikovanie a certifikovanie výrobkov, súčastí a technológií.

3.3. Navrhované kritériá oprávnenosti sú tieto: návrhy na spoluprácu najmenej 3 podnikov z 2 rôznych členských štátov; miery financovania sú obmedzené na 20 % celkových nákladov v prípade prototypov, pričom vo všetkých ostatných prípadoch môžu byť financované celé náklady.

4. Všeobecné pripomienky

4.1. EHSV víta iniciatívy zamerané na riešenie výziev zajtrajška a na ochranu kybernetickej bezpečnosti vrátane jej občanov, posilnenie strategickej autonómie európskeho obranného priemyslu, vytvorenie silnej spoločnej priemyselnej a technologickej základne.

4.2. Výbor dôrazne podporuje spustenie Programu rozvoja európskeho obranného priemyslu predložením návrhu nariadenia **ako prvého kroku, ktorý možno zlepšiť a umocniť**, pokiaľ ide o už pridelené prostriedky s cieľom zaviesť systém spoločnej obrany najmä v oblasti výskumu a vývoja, čo je vzhľadom na súčasný geopolitický kontext zvlášť naliehavé.

4.3. EHSV sa domnieva, že nastal čas pre vytvorenie skutočného, úplného, účinného a konkurencieschopného **jednotného európskeho trhu v oblasti obrany EÚ-27**, s týmito vlastnosťami:

- otvorejší trh bez segmentácie, aj pokiaľ ide o normy, technické špecifikácie a certifikáty CE,
- lepší prístup k surovinám,
- osobitná podpora malých a stredných podnikov,
- ľahší prístup k financovaniu, informáciám a ďalším trhom,
- výrazná špecializácia úloh,
- efektívne využívanie energetickej a vesmírnej infraštruktúry,
- lepšia ochrana hraníc a nevyhnutná námorná bezpečnosť,
- prognostické činnosti zamerané na spoločnú víziu v celej EÚ,
- udržateľný a sociálne prijateľný rozvoj na boj proti neistým pracovným miestam,
- podpora obchodnej výmeny medzi výrobnými odvetviami v rámci EÚ zjednodušením dočasného dovozu medzi podnikmi pre prevádzkovateľov AEOS ⁽¹⁷⁾.

⁽¹⁷⁾ AEOS – Schválený hospodársky subjekt s príslušnými normami na zaručenie bezpečnosti medzinárodného dodávateľského reťazca.

4.3.1. EHSV je presvedčený, že len boj proti neistým pracovným miestam pracovníkov európskej obrannej priemyselnej a technologickej základne umožní podnikom získať kvalifikovanú pracovnú silu a umožní im dosiahnuť ciele stanovené v programe EDIDP.

4.4. Výbor sa domnieva, že **finančné krytie** programu EDIDP je veľmi obmedzené a že tento program by mal mať možnosť získať tiež podporu z EFSI, aby sa dosiahol čo najväčší vplyv na zamestnanosť, vrátane technológií dvojakého použitia súvisiacich s bezpečnostným a obranným priemyslom s cieľom podporiť začatie činnosti silnejšej a lepšie vymedzenej jednotnej európskej priemyselnej a technologickej základne rezortu obrany (EDTIB) ⁽¹⁸⁾.

4.5. EHSV tiež považuje kritériá oprávnenosti na zabezpečenie **účinného európskeho rozmeru priemyselnej a technologickej základne akcií** za nedostatočné: potrebné je zabezpečiť aspoň tri nezávislé podniky **najmenej z troch** rôznych členských štátov, okrem skupín používateľov tvorených malými podnikmi.

4.5.1. Okrem toho by sa mala zabezpečiť primeraná rovnováha medzi rôznymi európskymi krajinami, ako aj významný podiel účasti malých podnikov.

4.6. EHSV dúfa, že európske financovanie zabezpečí, že činnosti v oblasti vývoja prinesú prospech predovšetkým európskym podnikom.

4.7. Výbor si tiež želá, aby sa pravidlá o vývoze obranných zbraní harmonizovali na európskej úrovni, a to v súlade s ustanoveniami Zmluvy o obchodovaní so zbraňami (ATT), ktorú podpísali a ratifikovali všetky členské štáty Európskej únie, aby sa odstránila možná príčina narušenia hospodárskej súťaže medzi európskymi podnikmi, čo by skomplikovalo prístup na vývozný trh.

4.8. Pokiaľ ide o typy opatrení, EHSV sa domnieva, že je nevyhnutné bojovať proti neistým pracovným miestam pracovníkov v európskom obrannom priemysle. Cieľom financovania EÚ je posilniť spôsobilosť obrannej technologickej a priemyselnej základne. Keďže spôsobilosť priemyslu spočíva na pracovníkoch, je potrebná trvalá a bezpečná spolupráca medzi pracovníkmi a podnikmi, ktoré ich zamestnávajú.

4.9. To isté platí podľa EHSV aj pre **kritériá na výber projektov**, medzi ktorými by mali byť tieto kvalifikačné kritéria:

- očakávaný dosah z hľadiska kvantitatívnych a kvalitatívnych zručností pracovníkov,
- dodatočná významná účasť malých a stredných podnikov,
- dodržiavanie sociálnych a environmentálnych noriem ⁽¹⁹⁾.

4.9.1. EHSV sa domnieva, že by sa mal stanoviť podiel (napr. 10 %) stále otvorených výberových konaní na malé projekty pre menšie podniky, čo by umožnilo vyvázenejšiu účasť na tomto programe všetkých subjektov technologického a inovačného rozvoja produktov a služieb v oblasti obrany.

4.10. EHSV sa domnieva, že k vykonávacím právomociam Komisie je nevyhnutné doplniť riadenie EDIDP, ktoré dokáže definovať spoločné a konkrétne ciele prostredníctvom:

- poradného výboru zloženého z expertov pre oblasť priemyslu z členských štátov, aby navrhovali prioritné témy,
- výboru pre riadenie programu, so zástupcami členských štátov na dosiahnutie geopolitickej rovnováhy v celej Únie.

5. Opatrenia, ktoré je potrebné prijať

5.1. zdôrazniť kľúčovú úlohu európskej obrany pri ochrane európskych záujmov z hľadiska bezpečnosti a medzinárodných záväzkov, demokracie a zásad právneho štátu;

5.2. zdôrazniť schopnosti a profesionalitu obranných armád, ktoré sú považované za tradičných podporovateľov výskumu a inovácií, ako aj hybnú silu podnikateľského a hospodárskeho oživenie európskeho výrobného systému;

⁽¹⁸⁾ EFSI: Európsky fond pre strategické investície – pozri stanovisko Ú. v. EÚ C 75, 10.3.2017, s. 57.

⁽¹⁹⁾ Pozri poznámku pod čiarou č. 4.

- 5.3. upevniť pocit identity a spolupatričnosti k EÚ prostredníctvom spoločného hodnotového rámca s občanmi z rôznych krajín;
- 5.4. zvýšiť poznatky, povedomie a podporu európskych občanov, pokiaľ ide o vojenské organizácie a činnosť inštitúcií v oblasti obrany;
- 5.5. zvýšiť poznatky, povedomie a podporu občanov pre činnosti technologického rozvoja zariadení na obranu, ktoré majú priamy dosah na občiansku spoločnosť a rozvoj krajiny;
- 5.6. rozvíjať komunikačný rozmer nového spoločného prístupu s cieľom zabezpečiť stále pripravenejších a kvalifikovanejších pracovníkov v oblasti európskej komunikácie. Činnosti budú vychádzať zo základnej zásady „klasifikácia a koordinácia“ vypracovanej na základe prístupu európskej koordinácie v súlade s NATO.
- 5.7. Kybernetická bezpečnosť a kybernetická obrana sú oblasti, v ktorých je obrana referenčným prvkom v európskom kontexte v súvislosti so vznikom kybernetického priestoru ako novej oblasti popri tradičných vojenských oblastiach.

V Bruseli 7. decembra 2017

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
George DASSIS
